

M'han demanat que digui unes paraules sobre en Max Cahner. Us confesso que em costa una mica. En aquesta circumstància potser hauríem de parlar més tots plegats del misteri de la vida, del misteri de la mort. Jo vaig veure en Max Cahner –que feia dies que no l'havia vist– dijous passat. Vaig anar a la residència on estava. Estic molt content d'haver-hi sigut. Em sembla que em va reconèixer, em sembla que va entendre el que li vaig dir... Però després s'ha mort.

Des d'un punt de vista humà, potser és el millor que li podia passar, perquè estava en unes condicions molt i molt dolentes, però de tota manera sempre deixa uns interrogants sobre la vida i la mort. Però jo no els parlaré d'això, és clar. A més, ja s'han llegit textos que en parlaven i que són més importants que el que els podria dir jo. Jo els parlaré del vell amic i del patriota que ha estat –és una paraula, patriota, que en un moment semblava que era poc actual i se'n feia una mica de broma, però no els podria parlar d'en Max Cahner sense dir que va ser un gran patriota; seria enganyar a la gent. Va estimar Catalunya amb passió i amb un esperit constructiu –molt constructiu. Ahir hi havia un article d'en Josep Massot, que el qualificava d'"arquitecte de la cultura". Era un arquitecte o un constructor de la cultura... i de la societat, perquè, en realitat, per a en Max Cahner –i així hauria de ser per a tothom, per a anar bé– la cultura és un fet fonamental per a una nació. I ell va treballar en aquest camp –i amb quin entusiasme, amb quina eficàcia, amb quina energia i amb quina exigència! Des de la Conselleria, evidentment, però a la Conselleria hi va ser quatre anys i ell s'hi va dedicar tota la vida: des que jo el vaig conèixer, a casa d'en Josep Benet, el 1958, que hi estava ficat. I sempre va tenir aquesta mentalitat d'ordenador de les coses i impulsor d'iniciatives: Què falta aquí? Què falta allà? Si de Prat de la Riba s'ha dit moltes vegades que va ser el seny ordenador de Catalunya; en Max ha estat també això: un seny ordenador de Catalunya en el seu camp. Hi va crear fonaments i eines –amb els fonaments no n'hi ha prou, perquè s'han de tenir eines, per treballar sobre els fonaments

Jordi Pujol va destacar el nivell d'exigència i autoexigència de Max Cahner en totes les seves

L'adéu de Jordi Pujol a Max Cahner

L'ex-president Jordi Pujol va fer un emocionat parlament al funeral de Max Cahner, que tingué lloc al tanatori de les Corts de Barcelona, el 16 d'octubre. EL TEMPS us ofereix una transcripció íntegra de les seves paraules de comiat.

que s'han bastit– i en Max va treballar en això amb un esperit d'exigència i autoexigència molt gran.

Nosaltres, els de la nostra generació –que era la generació d'en Max–, vam

tenir la sort de tenir uns mestres de molta qualitat: en Benet, en Triadú, el mateix Fuster, l'Ainaud... Molts, molts... no en diré més perquè són molts i me'n descuidaria algun.

iniciatives culturals i polítiques.

Vaig conèixer en Max un cop que vaig anar a casa d'en Benet. "Aquí hi ha dos nois que m'agradaria que coneguésis –en Benet s'hi referia com a nois perquè eren més joves que jo, i molt més que ell, clar-, que es diuen Cahner i Bastardes, que volen fer una cosa –ja hem dit quina era l'orientació d'en Max més enllà de la política–: volen transformar una revista molt modesta –dit amb tots els respectes– de l'escolania de Montserrat en una revista potent". Aquella revista que es deia *Germinabit* va ser *Serra d'Or* –i ha estat *Serra d'Or*. Ells tenien el convenciment que Catalunya necessitava una revista de cultura ambiciosa. Això era el 1958, 1959 i fins avui. *Serra d'Or* va sortir del treball d'aquells dos homes, Cahner i Bastardes, amb l'apadrinament d'en Benet. Això ha estat una de les coses que durant tota la seva vida ha fet Max Cahner: impulsar projectes amb molt ambició. Quan va voler fer la *Gran Enciclopèdia Catalana*, ell volia fer l'*Enciclopèdia Britannica*. "Escolta, nosaltres

no estem en condicions de fer l'*Enciclopèdia Britannica*", li vaig dir jo. "Doncs hem de mirar de fer una cosa que s'hi assembla molt". Aquests eren els plantejaments que feia en Max Cahner. Amb molta exigència a la gent del seu entorn, val a dir-ho, però a més amb molta exigència envers ell mateix. I una ambició molt gran, tant que, en algun moment, potser va ser excessiva –o més enllà de les possibilitats que tots plegats teníem. Però finalment amb una gran fertilitat. Si ara mirem tot el llistat de coses que els diaris ens recorden que ell va fer, va impulsar o va ajudar a fer, et quedés parat. Com que no ens en recordem, com que jo mateix tampoc no me'n recordava, et fa quedar parat. Extraordinari.

I això, no només amb una mentalitat culturalista –en el que aquest terme pot tenir, segons com, de pejoratiu– sinó amb una idea, un projecte de societat. En Max no vivia fora del món –ho podia semblar quan volia fer l'*Enciclopèdia Britannica* i li havíem de dir que seria impossible– però el conjunt de la vida i obra d'en Max no és la d'un home que vivia fora del món sinó la d'un home que va fer tot el possible perquè Catalunya no visqui fora del món. Treballava per fer els fonaments i les eines i tot allò que calgués perquè Catalunya no visqués aïllada del món, en molts terrenys. No només en el terreny de la cultura o de la cultura popular o del català del segle XIX, sinó també per posar la cultura a l'abast de la gent d'avui a Catalunya.

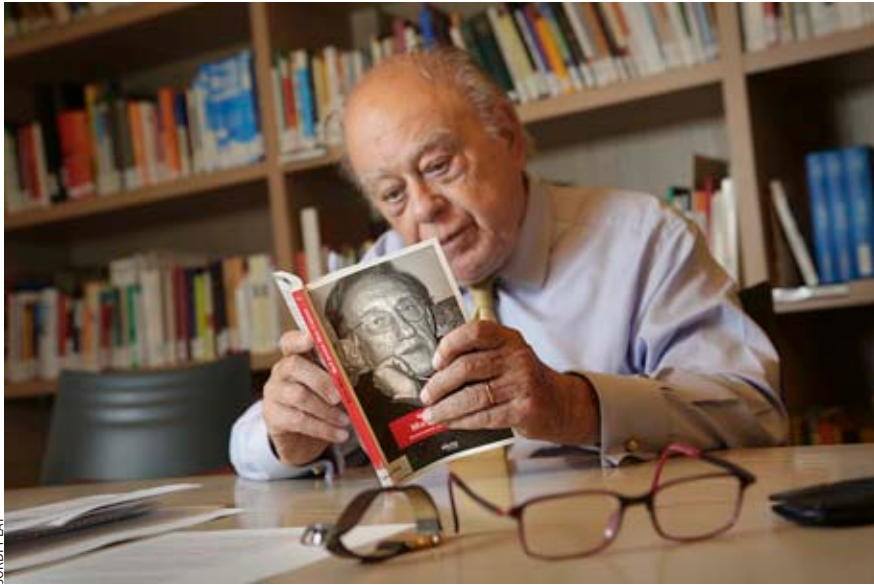
Un dia em va dir que havia sortit un article a la revista *La Jirafa* d'un que es deia Candel que parla de "Los otros catalanes". Ell va agafar la idea al vol i al cap d'uns anys li va encarregar al Francesc Candel *Els altres catalans* i el va publicar. Aquest llibre és d'en Candel, naturalment. Però també d'en Max. I aquest no és un llibre més: és un llibre on hi ha un projecte de país i un projecte de societat. Allò que resumíem en l'eslògan "Catalunya, un sol poble". I què havíem de fer perquè Catalunya sigui un sol poble? Doncs no ens hem de refugiar en les coses més nostres –que també, perquè cap país no ha de renunciar a les seves tradicions– però no ho hem de limitar als que som aquí de tota la vida i a les nostres coses. Catalunya serà només en el grau que tothom que hi visqui se'n senti. Això ho deia en Max Cahner.

A en Candel no li agrairé mai prou la contribució que ha fet a aquest país.

Quan repassem les iniciatives d'en Max Cahner, són tan diverses, tant, que no s'acaben mai. Voldria insistir en un parell perquè són importants encara ara. Per una banda, tot allò que afecta la defensa de la llengua. Ara la batalla més forta que tenim és la llengua. Potser ens donaran quatre rals més, i cal que en tinguem més, però el més difícil és que no ens barrin el pas en el terreny lingüístic –o que no ens vulguin fer recular, fins i tot. Perquè hi ha gent que sap que la llengua, en qualsevol país del món, és un fet absolutament bàsic. I la cultura lligada aquesta llengua, naturalment, i el sentiment lligat a aquesta llengua, i els valors lligats a aquesta llengua. Tot gira entorn d'aquesta llengua. De vegades havíem discutit sobre els temes que afecten la llengua. Per exemple, sobre els països de llengua catalana. Ell va ser, com vostès saben, un home que ha treballat molt, molt i molt en aquest sentit –també he d'aprofitar, de passada, per agrair-li tot el suport que sempre ha donat a en Max Cahner l'Eliseu Climent. Cahner em deia –i això és veritat– que "quan es vol destruir una llengua es mira de fragmentar-la: això no es diu igual aquí; això no és igual allà...". El gran mèrit de la llengua castellana i el gran mèrit de les institucions espanyoles és que han mantingut la unitat lingüística. També a Amèrica. De vegades, quan llegeixes segons quin llibre d'un autor de Guatemala –per exemple, *El señor Presidente*, de Miguel Ángel Asturias– hi ha moltes paraules que no entens. Però la unitat lingüística l'han mantingut.

Max Cahner deia que el manteniment de la unitat de la llengua era molt i molt important. Recordo que, algunes vegades que he tingut una certa possibilitat de negociar amb Madrid, Cahner em feia memòria sobretot d'aquest tema.

Repeteixo que defensava això sempre conscient que era dins del marc d'una societat catalana, amb molts "altres catalans". I probablement això explica que hi hagi molta gent –només cal mirar els cognoms– que avui encapçala les manifestacions i que no hi eren fa cent anys o fa cinquanta o fa trenta. I no hi van perquè ningú els obligui, sinó perquè se'n senten. Aquí Max Cahner ha fet una feina molt i molt important.

JORDI PLAY

Jordi Pujol va qualificar l'actitud d'en Max Cahner durant la dictadura de "resistència creativa": "Max la va practicar fent *Serra d'Or*, tenint la idea d'una editorial o d'una enciclopèdia".

Només per això mereixeria l'honor de tots nosaltres.

Evidentment, des de la Conselleria va fer molta feina. Però és que abans i després ha treballat igualment. Com explicava abans, el 1958, no era conscient del que faria o del que podria arribar a fer i ja pensava que necessitàvem una revista cultural potent. I després va dir "necessitem una editorial" i "necessitem una enciclopèdia". Era un home de planificació. Molt germànic, en aquest sentit.

Posteriorment es demanaria "com podem pretendre que l'Espriu sigui premi Nobel si no tenim traducció de l'Espriu al suec i ni tan sols tenim un diccionari català-suec?". Ara la cosa ha canviat. Gràcies a Max Cahner. I a molta altra gent, però també gràcies a Max Cahner. A més, amb l'esperit i l'autoexigència que ho feia. I l'altre dia pensava en ell perquè veig que ara s'està fent un diccionari català-sànscrit. Per a què serveix un diccionari català-sànscrit? Si m'ho permeten dir d'una manera general i incorrecta: per a res. Si no hi hagués un diccionari català-sànscrit no passaria res... però passaria una cosa: que no podríem donar resposta, des del punt de vista de la cultura i la llengua catalana, a dues exigències: la universalitat en el temps i en l'espai i la projecció internacional i de qualitat de la nostra llengua i de la nostra cultura. Quan venien alguns ministres i posaven en dubte la importància del català, els deia: "Miri,

ja li enviaré un diccionari". I, quan em deien quin diccionari, el català-alemany? Els deia, "Sí, el nou diccionari català-alemany i també un altre del 1502, fet a Perpinyà". Però hi afegirem un diccionari català-sànscrit. Perquè vegin que una llengua que ha fet un esforç de supervivència i és capaç de defensar la trinxera més immediata, que és la de la immersió lingüística, també fa un diccionari català-sànscrit. Per què? Perquè vol deixar clar que és una cultura que també té sentit dels valors universals i que sap que el món no s'acaba a la cantonada. Això no és una llengua de poble –en sentit pejoratiu, de lloc petit. Aquest era el criteri de Max Cahner.

La seva vocació era l'excel·lència i tenia una obsessió amb això. A més, tenia una idea de país culturalment i socialment equilibrat, de progrés. Quan algú em demana què hauria dit en Max Cahner sobre el moment actual, responc que no ho sé què hauria dit. Però sobre com hauria de ser una Catalunya independent, crec que diria que hauria de ser un país amb vocació d'excel·lència des d'un punt de vista social, cultural, i amb impuls econòmic...

Ell era un noucentista, crec jo, tot i que vigilava molt d'un risc que va amenaçar alguns noucentistes, que és un punt d'elitisme. És a dir, que hi ha d'haver un nivell d'excel·lència però pensant en el conjunt del país i el conjunt de la gent –de la gent d'aquí, la que viu i treballa aquí, de la

culta i de la que no ho és tant. Un país de qualitat de convivència i de cohesió.

Per acabar, pensem un moment, ara que vénen temps difícils –o que vivim temps difícils–, pensem una mica en com ho veuria en Max Cahner –que no ho ha pogut veure o no sabem si se n'adonava, de tot el que passa. En el benentès que ho hem de fer d'acord amb els criteris nostres, perquè en Max era en Max i és difícil de trasplantar a cadascun de nosaltres, però aquella idea d'ambició nacional i d'exigència –aquella idea d'en Max– l'hem de conservar. I no hem de ser porucs. Ell no ho era, de poruc. Fins i tot podríem dir que de vegades ho era en excés, de poc poruc. Però aquesta manera de ser l'hem de conservar ara, també. I després, tant si les coses van bé com si van mig bé, com si no ens anessin bé, hem de recordar que ell va practicar durant molts anys una resistència creativa –ell i molts de la nostra generació. No serem moguts, com diu la cançó, no serem esclafats i no ens rendirem. Això ens obliga a una resistència creativa. En Max va practicar la resistència, almenys des del 1958 com dèiem, però fent *Serra d'Or*, tenint la idea d'una editorial, tenint la idea d'una enciclopèdia o treballant de totes totes perquè en Joan Coromines pogués acabar la seva obra. Sempre va ser resistent però creatiu. No es tracta només de parar els cops sinó de parar els cops i crear, anar endavant i guanyar posicions. I de justificar-se davant d'un mateix, davant del teu país i davant del teu poble i davant de la història: hem lluitat no només per anar fent d'una manera somorta sinó per ser un país que va endavant. Aquest va ser en Max.

Ara que l'únic que podem fer és situar-nos davant del misteri de la vida i la mort, el que hem de fer és dar-li gràcies a Déu –els que ho vulguin fer– o donar gràcies que la naturalesa i el país han donat gent de molta molta qualitat. Això ens ha de donar una cosa que necessitem en aquest moment: confiança. Un país que fa totes aquestes coses que hem dit –i només he dit les que tenen relació amb en Max però també n'hi ha moltes altres molt importants– a pesar que els teòrics de la història diuen que ja no hi hauríem de ser, un país així ha de seguir tenint confiança en ell mateix.

Gràcies a vostès, però sobretot gràcies a en Max.